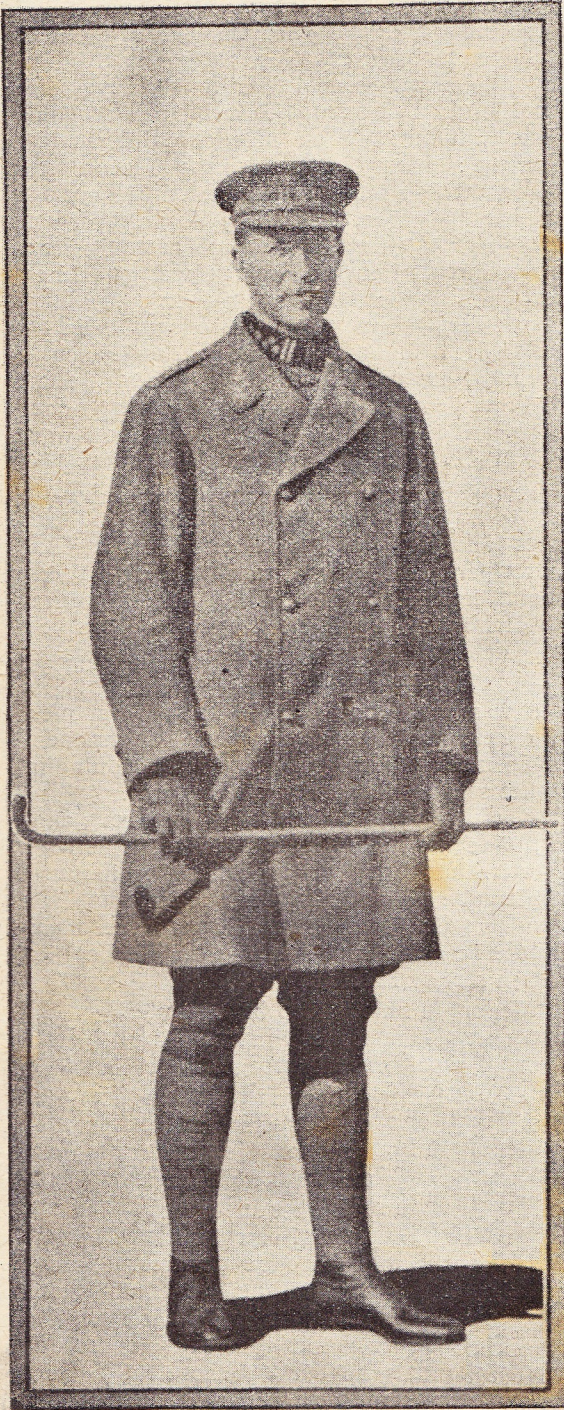
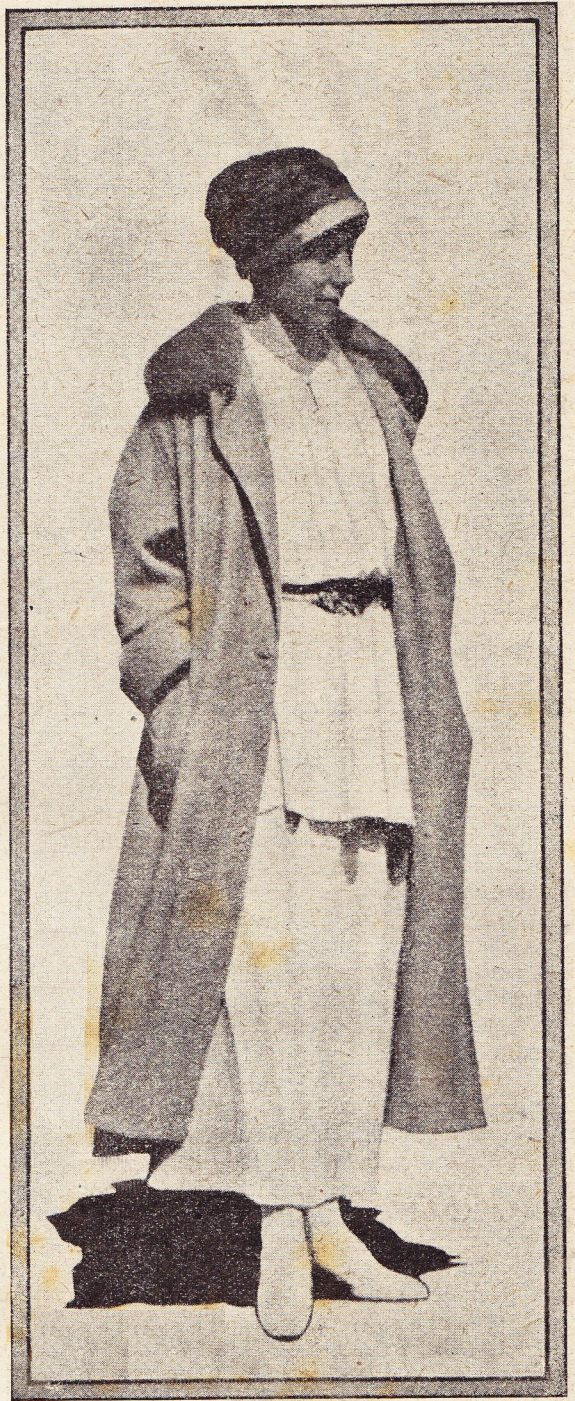




De Koning.



De Koningin.

« Zij zijn in school » en men leidt ons naar een vleugel, waar de klas gehouden wordt.

Wij treden binnen en tot ons komt een walm van den bekenden schoolreuk ; hier zitten de jongsten. Rijen en rijen hoofdjes van Vlaamsche kleinen achter zwart geschilderde lessenaars, op

bankjes. En die gezichtjes blikken glimlachend naar ons.

Zij zijn bevallig, die kopjes met oogjes als kersen en roode mondjes.

Als wij den drempel overschrijden, zingen ze ; ze houden op ; alle oogen en alle monden lachen



De Koning in gezelschap van President Poincaré en generaal Pétain.

en al de handjes wuiven om te groeten en de lippen roepen in koor: « Madam Carton! » (1)

Vijftig handjes worden naar haar uitgestoken en zij moet ze drukken.

De zuster, die school houdt, wacht glimlachend tot de vreugde over is.

Dan moeten eenigen naar voren treden en toonen, wat ze kunnen. Men leert hun Fransch en Vlaamsch lezen en fabels opzeggen. »

Ziedaar dus nog een trek van de bezorgdheid onzer Koningin: de kinderen van den IJzer. Ja, er waren daar veel kleinen, die feitelijk te jong waren om hun verlies te beseffen.

Maar, zooals men begrijpt, waren het de kolonies aan deze zijde der grens, die 't meest van haar heidadigheid konden genieten.

In 1917 vestigde ons vorstenpaar zich op een hoeve in de Moeren.

Dit gebied ligt tusschen Veurne en Hond-schoote en bestond weleer uit twee groote water-vlakten, de groote en kleine Moere, die drooggelegd en in akkerland herschapen waren. En nu heet men de Belgische en Fransche Moeren. Een kerkje van de Fransche gemeente Moëres staat dus over de grens.

De Koning en Koningin woonden in de Belgische Moeren. De soldaten die met alles gekken en onder ruwe taal hun gevoelens verbergen, hadden al gauw een bijnaam voor den vorst.

Zij hadden zoo voor alles hun eigen wijze van zeggen:

Een dokter was een peerdenbeenhouwer, een brankardier een zikkendoodnijper; wie gestorven was ging voor hen naar de 7^e divisie (het leger telde er maar zes) en de 7^e lag te Adinkerke, waar een groote soldaten-begraafplaats was. Handgranaten waren appelcienen, mitrailleurs, die een M droegen op hun uniform, moordenaars, gendarmen piotepakkers of kort weg P.P.

Een granaat, die huilend over de linie vloog, was de bloktrein die passeerde. Zelfs het legervaandel bleef niet gespaard en heette de neusdoek of de sluns. Het vrij gebleven België, het hoekje, door zooveel poëten in de meest lyrische bewoordingen bezongen, heette bij hen eenvoudig de waterkolonie en niet onschilderachtig zeiden ze: « Ons landje is zoo kleene en 't verdrinkt dan nog. » De minister van oorlog heette Groene Pier, omdat hij altijd, naar de piotten, beweerden zoo groen, zoo grimmig zag; een Deceauville-trein doopten ze wel gemakkelijker een Broqueville en men hoorde hen dus zeggen: « wij rijden met den Broqueville. »

De kapitein of kommandant heette de « kapper », adjudant werd « hazetand », de officieren in 't algemeen doopte men als « sterren », ook wel « goudvisschen ». Die een bril droeg was een « observateur ». Het gasmasker was de « muilband ». De politiemuts, die ze immers konden toevoewen was hun porte-feuille.

Voor alles was er een woord. Brankardier Is. Evermar Van Moere verzamelde heel wat soldaten uitdrukkingen in zijn eigenaardig werk: « Soldatenleven » en Cyriel Verschaeve, de bekende dichter en kritieker schreef er een waardeerend voorwoord bij.

Het was op de hoeve in de Moeren dat mevrouw Terlinck uit De Panne de visscherszonen brengen moest, die ze op verzoek der Koningin voor het schoolschip had bijeen gezocht.

De vorstin onthaalde de knapen en vroeg aan ieder, of ze wel uit vrijen wil van hun huis wilden vertrekken. En dat was ook zoo, en natuurlijk met volle toestemming der ouders.

Vandaar ook begaf de vorstin zich veel naar de kinderkolonies en hospitalen en de Koning naar zijn staf te Houtem.

Houtem is een klein dorp bij Veurne. Het ligt daar ver weggedoken met zijn oude Romaansche kerk en zijn pastorie uit vroeger tijden.

Op 1 November 1914 werd Veurne door de Duitschers beschoten en plots was het met de veiligheid gedaan van het stadje, dat tot dan toe de zetel van het groot hoofdkwartier was.

De staf vergaderde op het stadhuis.

't Was in de groote zaal van dat stadhuis, dat Albert den moedigen Kogge dekoreerde, den toezichter der wateringen, die zoo flink hulpe bood bij de onderwaterzetting van het IJzergebied. 't Was op de markt van Veurne, dat de vorst het vaandel van het 7^e dekoreerde en de soldaten, die vooral bij Sint-Joris zoo moedig streden, toesprak. En op 3 November moest het 7^e weer in 't vuur bij Lombardzijde en werd het regiment opnieuw zeer geteisterd.

't Was te Veurne, dat de Koning de troepen schouwde der divisie Grossetti, de eersten, die in de benarde dagen van Oktober 1914 hulpe kwamen bieden. 't Was daar ook, dat hij met Poincaré en met Koning George van Engeland soldaten voorbij zag trekken.

't Was op het stadhuis dat generaal Wielmans, toen Ramskapelle genomen en de nood op 't hoogst geklommen was, den Koning het nog

(1) Mevrouw Carton de Wiart.



De Koningin en Prinses Marie-José.

voorloopig order voor een algemeenen terugtocht, ter onderteekening voorlegde.

Voorloopig nog, maar 't kon elke stonde noodig zijn. Troepen waren tot onder Veurne in wanorde afgetrokken. Vluchtelingen verspreidden de angstige mare. «De Duitschers zijn daar.»

En inderdaad, het lot van het nog vrije hoekje hing als aan een draad.

«O, konden mijn troepen nog een krachtsinspanning doen», zei de Koning. «Alles hangt misschien van enkele uren af.»

En de troepen namen met de Franschen Ramskapelle terug en bezwoeren het gevaar. De staf, waarvan sommige bureelen reeds naar Poperinghe getrokken waren, kon blijven.

Maar Veurne werd beschoten. De eerste granaat trof het hotel «De Nobele Roos» waar officieren hun middagmaal namen. Burgers werden gedood en gewond, huizen stortten in.

In begin 1915 verhuisde het groot hoofdkwartier naar Houtem en zijn hoofdzetel was daar de oude pastorie. De werkkamer van den pastoor werd voor den Koning bestemd. Als de vorst er niet was, kon de dorpsheer er zitten.

De bureelen vestigden zich in andere huizen, men bouwde ook barakken en richtte toestellen voor draadlooze telegrafie op en zoo werd Houtem een belangrijk centrum, waar Foch en andere voornamen legeraanvoerders nu en dan ook verschenen.

Het dorp was bewoond en veel burgers hadden er een lastig leven.

* * *

De Koning kwam veel onder de soldaten en sprak hen dikwijls aan. Menigmaal was zijn eer-

ste vraag: «Zijt gij Waal? Zijt gij Vlaming?» en dan gebruikte hij de taal van de strijders.

Eens ontmoette hij een groepje met de soepketels. Hij hield hen staande en proefde het voedsel. Een ander maal kwam hij te Pervyse.

Hier verbleven in een abri twee dames van het Engelsch Rood Kruis, die er ontzaglijk veel voor onze soldaten deden. Per auto, die ze zelf stuurden, reden ze zoo dicht mogelijk bij de linie en dan nog trotseerden ze alle gevaren om gewonden te halen. In de abri was er een soldaat, voor allerlei werk. De dames hadden ook een hondje en de soldaat moest er op letten, dat de deur niet openstond, zoodat het diertje wegliep.

Zekeren dag trok weer iemand binnen en liet de deur open. De bewaker, zeker meenend, dat het weer een soldaat was, die eens loeren kwam of de misse's geen sigaretten hadden, schreeuwde luid en op militaire wijze.

«Maar domoor, doe dan toch de deur toe.»

Het was de Koning. Hij voldeed lachend aan het verzoek en de soldaat wist niet waar krui-
pen van schaamte. Doch Albert gebaarde verder van niets en sprak de verpleegsters toe.

Over dat soep proeven lazen we in «De Stem van België», 't blad, dat in Engeland verscheen, nog den volgende soldatenbrief.

«Wij hadden de wacht op de kust. Ik was met mijn mannen gevestigd in De Panne, in den Kasino.

In den namiddag gingen onze jongens de soep naar een post brengen.

Onderweg komen zij den Koning tegen en zie hier de historie.

De Koning spreekt ze aan.

«Ah, où allez-vous?»

«Ik versta geen Fransch, mijn Koning.»

«Goed! waar gaat ge naar toe?»

«We gaan soep dragen naar den kleinen post, mijn Koning.»

«De soep dragen? Tiens, hebt ge daar geen lepel, om ze te laten proeven?»

«We hebben hier niets dan een pollepel, mijn Koning.»

«Kom, geef maar hier.»

En de Koning heeft simpel de soep geproefd uit den grooten pollepel.

«Ze is excellent», zegde hij. «Dank u wel.»

En de Koning wandelde voort. Ik had die scène willen zien. Des anderen daags, al gaande naar X. zijn wij hem tegengekomen te paard, met een officier.»

Een andere brief: «Laatst was onze Koningin naar de tranchées gegaan en het geval wilde dat de Duitschers juist naar dien kant begonnen te schieten.

Op een oogwenk stond onze vorstin onder het vuur. Een officier, bezorgd, verzocht haar te willen schuilen in de tranchées.

«O», was het antwoord al glimlachend, «ik ben zoo dun dat de kogels mij niet zullen treffen.»

Maar de kogels kwamen vinniger en vinniger af, en de Koningin gaf aan het bezorgde aandrigen gehoor en zette zich in een schietgracht naast de soldaten op een zak neer.



De Koningin begeeft zich, in gezelschap van generaal De Ceuninck, naar het lokaal van den letterkundigen kring in De Panne.

Toen de Koningin vertrokken was, vochten de soldaten om den zak en de overwinnaar loopt er nog altijd mee.

« Het gouvernement zal hem toch niet terugkrijgen » zegt hij.

« Volgenden dag » schrijft een soldaat, « te 9 uren was men reeds aan 't bombardeeren. De Duitsch past het, want van den eersten obus hebben we zes gekwetsten; ze worden verzorgd en weggedragen en daarmee wordt alles stil.

Om 3 uur 's namiddags roept men van alle kanten: « De koning! Le roi! »

Eenieder staat op, om te zien of 't geen verachterde Aprilvisch is, die hier nog al tiert in de Ieperlee. Maar neen, 't is werkelijkheid: daar komt de Koning aan.

« Ça va bien, révérend? » (Gaat het goed, eerwaarde?), vraagt hij aan den aalmoezenier.

Een handdruk, een groet alhier, een woordje daar, en zoo gaat de Koning zonder vare of vrees, langs de tranchées door. Iedereen had er den mond vol van. Nog allen onder den indruk, zitten we klappend en pijpen-rookend, op ons bankske voor de tranchée als er op eens een granaat ontploft, 400 meter van ons.

« Ja, weer 't huizeken van den veerman », zeggen de soldaten, en al, die aan dien kant zitten, komen ons wat gezelschap houden.

Ruim een kwartier duurt dat, wel 200 obussen vallen op 't zelfde plaatsken en slaan veel putten in den grond.

De Duitsch moet het gewaar worden, dat hij zijn poeier nutteloos verschoot, want hij houdt op. »

't Is een feit, dat de Koning en de Koningin

menigmaal in de frontzone waren, wanneer het er zeer gevaarlijk was.

We zeiden reeds, dat de soldaten niet aan menschenyereering deden en alles nuchter bezagen en beoordeelden.

Maar dankbaar-erkenden ze de treffende eenvoudigheid van ons vorstenpaar.

O, ja, de soldaten hadden eerbied voor hun vorst.

Dat blijkt reeds uit hier aangehaalde brieven. En men leze ook eens dezen brief, in al zijn eenvoud, zijn ongekunsteldheid:

Beminde ouders, broeders en zusters.

« Met dezen kom ik u weer wat nieuws te schrijven. Met mij, beminde ouders, gaat het heel goed. Ik volg nog altijd met veel moed mijn regiment. Ja, daar ben ik fier op, dat ik in het 12^e regiment dien. Want dat is het beste; dat heeft zich altijd goed gedragen, tijdens alle gevechten, die wij al gedaan hebben. Wij hebben laatst, toen wij in repos waren, een revue gehad voor onzen Koning, dat was heel schoon. Ons regiment was vergaderd op een groot plein, toen de Koning met de Koningin en den prins Leopold te midden van ons regiment plaats nam.

Toen heeft de Koning een heele redevoering uitgesproken van al de slagen, die wij gedaan hebben. Ja, hij sprak ook nog van den slag van Diksmuide, waar wij de zegepraal behaald hebben, en waar ook onze vlag gedekoreerd is.

Want ja, dat zal ik nooit vergeten, dat wij daar zoo gevochten hebben. Wij hebben wel veel mannen verloren, maar daar lag het grijs van Deutsche soldaten. Wij hebben daar zes dagen gevochten in vuur en vlam. Wij hebben het nog op andere plaatsen hard gehad. Daarom is ons regiment hier zoo geroemd geworden door onzen Koning.

Ook heeft onze Koning zijn oudsten zoon, den prins Leopold, in ons regiment gezet. Dat is dus het koninklijke regiment. Dan hebben wij gedefileerd voor onze vorsten. Onze prins was in onze rangen als soldaat. En zoo defileerden wij met den prins in de 1^e compagnie voorbij.

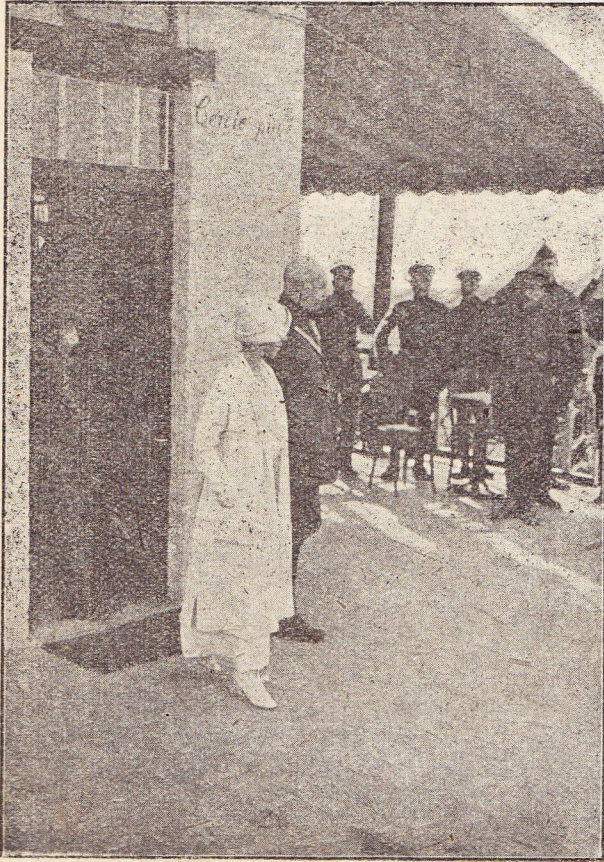
Dus, beminde ouders, zijt u daar ook niet fier van, dat u een zoon hebt, die in zoo'n schoon regiment zijn vaderland verdedigt? Nu, beminde ouders, ja, de oorlog duurt lang, niet waar? En de Winter is voorbij. Wij hebben veel kou geleden in de schietgrachten, dat het regende en vroor. Door alles gingen we heen. Daar zagen wij niet naar. Ook was mijn moed nooit verloren. Ik wist wel, dat er iemand was, die met mij was. Ja, ik heb dikwijls, als wij aan het vechten waren, met mijn geweer in mijn hand gebeden: « O God, bewaar mij in dezen vreeselijken tijd. »

Ja, beminde ouders, moge God mij bewaren tot het einde van dezen oorlog en dat ik weer bij u kan komen in volle gezondheid. God geve het. »

Piet Vlieger.

Eenigen tijd later sneuvelde deze strijder. We lazen zijn doods aankondiging, als volgt:

« Hiermede vervullen wij den treurigen plicht,



De Koningin tijdens de inhuldiging van den letterkundigen kring achter het front. (Lokaal «De Klok» in De Panne). Naast de Koningin : Minister generaal De Ceuninck.

kennis te geven van het overlijden van onzen geliefden zoon, broeder en zwager

Piet Vlieger,

soldaat bij het 12^e linieregiment, gestorven voor zijn land, den 1^{er} December 1915 in de ambulance de «Oceaan» te De Panne. »

En wij kunnen niet nalaten hier neer te schrijven, wat we tijdens den oorlog opteckenden.

't Was over de droevige dagen bij Antwerpens val :

« De Duitschers beweerden, dat onze vorst naar Engeland was gevlucht.

Neen, onze Koning was niet naar Engeland.

Plotseling verscheen hij te Eekloo, tusschen Gent en Brugge. Hij logeerde met de Koningin bij den heer Pussemier, rentenier in de Boelaerstraat. Twee gendarmen sliepen in de gang en voor de woning stond een post. De Koning was oververmoeid en den volgenden morgen zette hij pas tegen den middag de reis voort. Vergezeld van een twaalfstal gendarmen reed hij te paard den ouden Brugschen weg op, langs Raveschoot naar Maldegem. Zijn gelaat stond ernstig. De vorst en zijn ruiters draafden door de bosschen, die in hun herfststooi prachtig waren, « juist alsof Vlaanderen », zoo schreef mij een der aftrekken-

de soldaten, een schilder, « zich tot afscheid nog eens in al zijn heerlijkheid liet genieten ».

De tocht van Albert was indrukwekkend in al zijn eenvoud.

Brussel, Antwerpen, paleis en laatste veste, had hij opgegeven, zwichtende voor 't geweld. En wie begrijpt niet, dat hij soms onder den last van 't verdriet het hoofd boog, wie zal ons zeggen of daar op een stillen landweg geen tranen welden in zijn oogen, maar groot was hij, die den troon verloor, doch zijn eere-behield, en Europa met bewondering had geslagen door zijn hoogen moed, door eigen dapperheid en die van zijn leger, dat hij van den eersten dag bezielde.

Bezielde, ja, want was het niet tekenend, dat de meeste soldatenbrieven, na innige woorden aan ouders, vrouw en kinderen, steeds eindigden met den kreet : « En leve België en onze Koning Albert ! »

Neen, 't was geen vluchtende daar op den ouden Brugschen weg, waar hutbewoners, die den vorst herken'den, hem genegen groetten... 't was een tijdelijk zwichten voor het geweld, want aan den IJzer verhief de aanvoerder van 't onverslagen leger weer fier 't hoofd en riep hij uit : « Volhouden, kost wat het kost ». Acht-tien maanden zijn sinds verlopen en nog is Koning Albert niet in Engeland, nog vertoeft hij in België.

Kort na haar gemaal, verliet ook Koningin Elisabeth het stadje Eekloo. Zij vertrok in een auto, gehuld in eenvoudig reisgewaad. Op haar schoot hield ze een witte kat. Vriendelijk wuifde ze de burgers toe. Een Belgische burgerwacht reed in vliegende vaart op een motorfiets vooruit. Bij Adegem stond de burgerwacht van Eekloo.

« Dadelijk komt de Koningin voorbij », zei de booschapper.

Niemand had hem daartoe bevel gegeven, maar hij bereeen, dat een groet van haar onderdanen de vertrekkende vorstin een troost zou zijn op den moeilijken weg. En allen hadden behoefte hun dienen eerbied te bewijzen aan Haar, die een Moeder der soldaten was geworden.

De auto naderde. De burgerwachten presenteerden 't geweer, maar ze deden meer, ze hielden zich niet aan militaire voorschriften, doch juichten de Koningin hartelijk toe. De auto stopte. De vorstin wenkte een officier, dankte hem en alle manschappen voor dezen groet en reikte hem een doos sigaretten toe, met verzoek ze uit te willen deelen. Nog een groet, en de vorstin vertrok... En ook Koningin Elisabeth vertoeft nog in België. »

* * *

Nu we hier geen eigenlijk oorlogshoofdstuk schrijven, tenminste geen verslagen van gevechten, maar over het liefdadige in die donkere tijden handelen, moeten we ook wat meedelen over den arbeid voor de soldaten.

't Was geheel naar den geest van Elisabeth, een meterwerk te stichten. Dames wilden zich het lot van IJzerjongens aantrekken, dezen nu en dan een brief en een geschenk zenden.

O, brieven krijgen, dat was een buitengewoon



De Koning, in de lezing van zijn dagblad, verdiept.

genot, daar aan 't front en de briefdrager werd aanzien als een gewichtig man.

Wanneer hij kwam, heerschte er ongemeene belangstelling en spanning. Wat een heilige aandacht, als hij de namen afriep. Met kloppend harte beluisterde men hem.

En gelukkig, zij, die er bij waren en gauw een hoekje opzochten, om te lezen, wat men van huis of een vriend of een meter schreef.

En als er dan een foto bij was, een portret van de geliefde wezens! Dan werd de stoere, zelfs de onverschillige militair zoo teer, dan schreide hij soms als een kind.

Maar daar waren zooveel soldaten, die nooit een brief kregen. Hun huizeke stond in 't etappegebied van het bezette land, en daar ging geen post, daar was het verkeer verboden. En niet ieder wist den weg naar de koeriers. Bovendien werd het koerierschap steeds moeilijker! Langs de grens van België liep een helsche draadversperring, welke het landekes als een kooi afsloot.

En op brievenvervoer stonden strenge straffen.

Voor die verlatenen vooral was het stelsel van meters zeer welkom.

Voor den Vlaming was daar nog een gemis. De meters zocht men in Engeland en Frankrijk, en

wat had de eenvoudige jongen aan Engelsche en Fransche brieven?

Daarom stichtte een uitgeweken Belgisch onderwijzer, de heer Johan De Maeght, toen hoofd der Belgische school te Middelburg in Zeeland het Vlaamsch meterswerk, dat in een groote behoefte voorzag. Het had tot doel — zoo leest men in « De Vlaamsche Ziel » een werkje met brieven van het IJzerfront — de Vlaamsche en Nederlandsche vrouwen aan te zetten, om zich over het lot van den Vlaamschen IJzersoldaat te ontfermen, en, voor den duur van den oorlog door een opbeurende briefwisseling, de jarenlange vereenzaming dragelijker te maken.

Deze briefwisseling had de oorlogsmeter steeds met denzelfden soldaat, waardoor de toon vrouwelijker en hartelijker kon worden.

Het werk nam een snelle uitbreiding en de heer De Maeght droeg de leiding over aan mevrouw Hullebroeck in Den Haag.

« De Vlaamsche oorlogsmeters zijn de Roode Kruis-zusters der eenzame zielen » lazen we in bedoeld boekje.

En inderdaad, men moet de epistels der soldaten nagaan, om dat te voelen.

Eenige voorbeelden.

« Een vriend geeft me uw adres op. Ik weet, dat gij u gelast met het bezorgen van meters. Wilt gij de goedheid hebben, mevrouw, mij in betrekking te stellen met een dame, die mij als oorlogsnetekind aanneemt?

Ik ben onderofficier bij het Belgisch leger. Ik dien mijn vaderland sinds het begin der vijandelijkheden. Mijn vrouw en kind verblijven in het bezette land en sinds langen tijd ontving ik er niet het minste nieuws van.

De vermoeienissen van den krijg en de moreele beproevingen, gevoeld bij het wegvoeren van mijn landgenooten, hebben de vastheid van mijn karakter niet verflauwd. Een gezonde opvatting van mijn plicht, gestut door beredeneerd optimisme, sterken mij in de benauwde oogenblikken. Toch dorst ik naar genegenheid als de weesjongen, die na volbrachte taak, de woonkamer betreft en zich alleen warmen kan aan opflinkerende herinneringen.

Ik wenschte een metertje, dat mij in vriendelijken kout onttrekken kon aan een verstandelijk inzinken, een metertje, dat mij in haar brieven meeleven deed, enkele vluchtige oogenblikken slechts, het bedrijf van wat overblijft van de beschaafde wereld.

Is de beoorscheling niet het beste redmiddel tot het heronbeuren van hart en geest, in deze dagen van harde beproevingen? »

Ziehier nu een brief uit de vele :

« Ik durf de stoutmoedige vrijheid nemen, om u vijf beste jongens aan te bevelen en onder uw bescherming te nemen, om ze een meter te bezorgen. Drie er van zijn deftige zonen van een ontvanger der belastingen, wier moeder bij het oproepen van haar oudsten zoon, haar hulp, haar troost, schielijk is gestorven.

Hun vader is burgergevangene van de Duitschers en zij hebben sedert twee en een half jaar niets meer van huis of familie vernomen.

Twee liggen gekwetst in een hospitaal, en de jongste, pas 18 jaar, is in de voorste IJzerlinie. De vierde van de lijst is de zoon van onzen gemeente-sekretaris, terwijl de vijfde, een arme wees, gansch alleen op de wereld, van geen enkel familielid iets te wachten heeft.

Ik ben zelf een Belgische vluchteling met vier kinderen en een kleintje van twee jaar, wiens vader in den oorlog gedood is.

Ik stuurde bovengenoemde arme jongens van tijd tot tijd een deeltje van het weinige, dat ik heb, maar tot mijn grooten spijt heb ik, thans door ziekte en toenemende duurte van 't leven, mijn hulp moeten staken.

Wij waren zeer goeode burgers, die in de vlucht voor het bombardement te Aarschot alles hebben verloren.

Nu zitten wij hier in Frankrijk, waar men niets wil verstaan van onze ellende, doch we lijden in stilte en met geduld.

Wij zijn niet gewoon te klagen en mijn grootste geluk zal nog wezen, te mogen bedenken, dat gij zult zorgen voor de vijf arme jongens, die het toch nog zooveel slechter hebben dan wij.... »

En ander schreef :

« Het werk der Vlaamsche oorlogsmeters voorziet in een groote behoefte en ik ben zoo vrij mij ook op de lijst der aanvragers te plaatsen.

Reeds 28 maanden ben ik op het front. Slechts één maal ontving ik een briefje van mijn familie, een briefje, dat mij den dood aankondigde mijner teergeliefde moeder....

Sinds dien niets meer...

Ik heb het briefje bewaard, ik draag het steeds bij mij, ik ken het van buiten. Het is zoo verfrommeld, dat het nauwelijks meer aaneenhangt, maar 't is meer dan een gewoon papiertje, 't is een relikwie, 't is de laatste ademtocht mijner geliefde moeder.

O, hoe gelukkig zou ik mij voelen, vond ik een liefdadig vrouwenhart, dat voor den duur van den oorlog, mijn moeder zou willen vervangen.

Nu sta ik alleen op de wereld; mijn vader stierf toen ik nog een kind was, mijn moeder werd mij thans ook ontruikt, broertjes of zusters heb ik niet.

Niemand, die naar mij omziet. Als de hoorn aankondigt, dat de briefdrager in aantocht is, loop ik mismoedig den anderen kant uit... Voor mij is er toch nooit iets... »

En weer een meldt : « Dank, hartelijk dank, mevrouw, voor uw goedgehartige tusschenkomst.

Uw naam wordt hier met eerbied in de loopgraven uitgesproken. Gij zijt de redster van tal van soldaten, die — laat het mij maar zeggen — moreel geknakt waren. Gij hebt door uw bemoeiingen een zonnestraal gebracht in veler harten. Onze dankbaarheid kent geen grenzen. O, indien gij wist, hoe gelukkig ik mij voel ! Ik ben een andere jongen geworden ! Vroeger was ik teneer-geslagen en weemoedig, nu ben ik opgetogen. Ik zou mijn blijdschap wel kunnen uitschreeuwen. Als ik een kameraad ontmoet, dan zeg ik hem : « Ziet ge niets aan mij ? Ziet ge niet dat ik veranderd ben ? »

En dan haal ik den eersten brief van mijn

metertje uit den zak en toon hem aan de wapenbroeders. O, mevrouw, ik ben gelukkig, gelukkig ! »

We zouden die brieven kunnen vermenigvuldigen, en ook nader kunnen wijzen op de zedelijke vruchten van die opbeuring. O, er was daar steun en hulp noodig, in een tijd, toen de gansche samenleving geschokt werd en naast het oorlogsgeweld de gevaren van verwildering en verval zoo groot werden, dat menigeen, voor kogels gespaard, in dien pool wegzonk.

Ook de aalmoezeniers hadden een gewichtige taak, die zij op ongemeene en bewonderenswaardige wijze vervulden. De ontspanningszalen waren eveneens wapens tegen zedenbederf. Daar vond de soldaat gelegenheid tot fatsoenlijk en opbeurend vermaak.

* * *

Wij kunnen dit hoofdstuk over ons Vorstenpaar niet beter besluiten dan met de ontroerende woorden, waarin Nothomb hen heeft verheerlijkt :

« Een aureool zal het gelaat van den Vorst omglanzen. De vrijwillige afzondering, waarin hij zijn toevlucht zocht, zijn eenzaamheid daarginds op het laatste brokstuk van zijn grond, zijn weloverwogen besluit om de grenzen van zijn land niet te overschrijden, zijn jeugd, zijn moed, zijn zwijgen zullen meer en meer bewerken, dat deze koning een symbool zal zijn.

De verhalen van dezen veldtocht zullen, juist doordat ze overeenkomstig de waarheid zijn, zoo edel en zoo schoon zich vertoonen, dat de volkeren der toekomst boven den modernen koning den idealen ridder zullen plaatsen. De omlijsting van zijn tegenwoordig leven zal wonderlijk passen bij zijn sublimie historie.

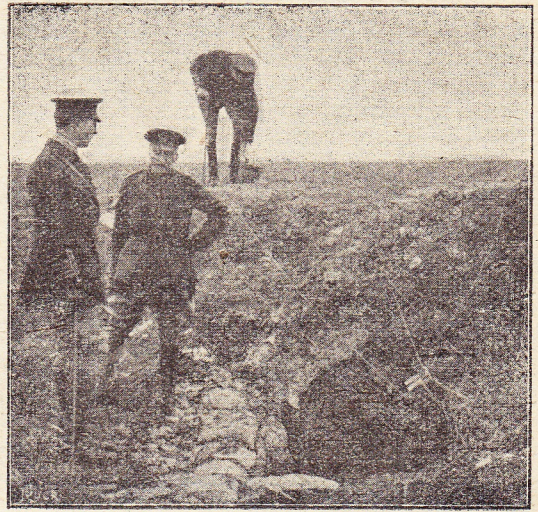
Ik heb hem zooeven weergezien in zijn hoofdkwartier in het Vlaamsche stadje, dat zijn oorlogshoofdstad is en dat kortgeleden de hoofdstad der stilte scheen. Slechts gedempte geluiden drongen er door, de wind bedaarde er onder de zegening der vrome beelden, wierookgeur bleef van de eene processie op de andere in de straten hangen. Iets lager gelegen dan de kerk verhief een bescheiden stadhuis zijn trapgevels en gaf door een geopende, smalle deur aan de andere zijde van een gebeeldhouwd bordes, uitzicht op een donkere gang. De een of andere vreedzame schepen of kalme griffier trad er iederen dag binnen om er aandachtig en plechtig den dagelijksch weerkerenden arbeid te verrichten.

De zalen waren vol zwijgende schimmen van raapensionarissen uit vroeger tijd, wier noogerde gezichten ophelderden onder hun kanten jabots. Men hoorde van tijd tot tijd op de wenteltrap een stap, een vluchtige reveille voor de duisternis roffelen. Nu vervullen het gaan en keeren van officieren, een verward stemmengongs net oude gebouwen.

De zalen zijn ontdaan van hun oude schilderingen en vol registers en kaarten. Smalle veldbedden staan in de hoeken. Een gendarm houdt onbewegelijk de wacht bij de steenen treden,



De Koning bezoekt een verwoest dorp.



De Koning en generaal Horne.

die de Koning iederen morgen snel bestijgt. Daarboven werkt hij. Zijn hooge gestalte buigt zich over het groote bureel, dat voor den schoorsteen prijkt; zijn generaals zijn vertrokken, hij is alleen. Het geroezemoes van het stadje omringt hem.

De laatste jaren heeft hij het des Zomers heel vaak doorgelopen, wanneer hij als een goed huisvader zijn kinderen naar een stuk strand in de buurt bracht: dan scheen 't stadje te sterven van verveling.

Vandaag ziet hij door de vierkante vensters van de Raadskamer, wanneer hij zijn oogen opslaat, het plein vol autos, kanonnen, soldaten, de straten bedrijvig door oorlogsrumoer en den vierkanten kerktoeren, die in de stormlucht opsteekt als een kracht en als een uitdaging, den toeren, waarvandaan men in één oogopslag de enkele vierkante mijlen kan overzien, die de reserve van een land uitmaken.

Hier wordt men nog meer dan ergens anders ervan overtuigd, dat eens deze vorst over 40 dorpen en 200 weiden, deze monarch, die in een oud huis in een droomenstad werkt, deze jonge koning, die pal staat op een weg in het Noorden, voor het ondergelopen land, onder een regen van kogels en projektielen, eens een sprookjesvorst zal schijnen te zijn. Niets echter zal meer waar zijn dan deze geschiedenis, opgebouwd door al wat hij dagelijks deed en voortdurend dacht. En hoeveel grootscher zullen zijn schoone lotgevallen nog schijnen, wanneer men aan zijn zijde zich het beeld voor den geest zal halen van een jonge aangebeden koningin, die zijn ongewis lot met hem deelt en van een prinsje, dat zijn vader niet wil verlaten. «Ik heb hem bij mij laten komen», zeide deze, «om hem te leeren hoe zwaar het koningsambt is!»

Zij vinden elkaar iederen dag in de bescheiden villa, die hoog boven de zee uitsteekt. Een onafgebroken rumoer omringt hen, want het oorlogsgeraas vermengt zich met het rollen der donkere

golven. Zij klagen niet, maar ze trachten zelfs te glimlachen. Zij weten, dat de overwinning bereid en de wraak nabij is: ze willen niet, dat men medelijden met hen heeft. Ze wachten het uur af, dat eens zal slaan en hebben, evenals hun geheele volk de kracht van het geduld. Naar de grootte van hun opoffering kunnen we hun hoop afmeten. Zie het kalme en ernstige gelaat van den vader, de teedere glimlach der koningin, het angstige kindergezichtje en op den achtergrond, het onmetelijke strand en de sombere zee, waarin dikwijls een brand beweeglijk wordt weerkaatst: nooit zal de menschelijke tragedie het beeld van een verhevener en trotscher ongeluk hebben gehad!»

L.

IN BEZET BELGIE

Doodsvonnissen.

Een treurig hoofdstuk... We dienen nu wat naders te zeggen over de terechtstellingen, die intusschen in bezet België hadden plaats gehad.

Zoo las men in April 1915 een plakkaat met dit bericht:

«Bij vonnis van den Duitschen krijgsraad van 13 April 1915, door den etappenkommandant bevestigd, werd de afdeelingsoverste bij het ministerie van spoorwegen te Brussel Lenoir, voor spionnage ter dood veroordeeld. Het vonnis werd heden 14 April 1915 uitgevoerd. De veroordeelde is doodgeschoten geworden.»

Wat had de heer Lenoir dan tegen de Duitse wet misdaan?

De bezetter wilde, dat het Belgisch spoorwegpersoneel voor hem arbeide.

«Wat gebeurt er?» zoo vroeg men te Brussel,



De Koningin bezoekt eene school achter het front.

schrijven Gille, Ooms en De Landsheere in hun dagboek onder datum van 25 April 1915.

De natuur is in feest, de appelboomen staan in bloei, de zon schittert, maar in onze hersens is het nacht.

De gecensureerde bladen melden ons niets. Als de Hollandsche bladen een oordeel bevatten, dat ons zou kunnen bemoedigen, of zelfs maar ons wat klaar doen zien, worden ze ingehouden.

Bovendien is de weg naar Holland, de eenige, langs waar ons nog een echo uit Frankrijk of Engeland toekwam, gesloten.

Geen paspoort meer, geen verlof om de grens over te trekken, noch in deze richting noch in die.

Na acht dagen is er eenige verzachting. De Brusselsche handelaars, die zaken in Holland te doen hebben, kunnen een paspoort verkrijgen, maar op welke voorwaarden! Eerst moeten ze bewijzen, dat een ernstig handelsbelang hen naar Holland roept. Dan kan men tegen borgstelling van 10.000 mark en zoo men over den militairen leeftijd is, een paspoort voor vijf dagen bekomen.

Alle mogelijkheid om dus van Holland naar Frankrijk te gaan en binnen den bepaalden tijd terug te zijn is uitgesloten. Zoo het paspoort niet op tijd terug ingeleverd is op het bureel, dat het verstrekte, is de waarborg verloren.

De vijand laat streng zijn ijzeren vuist voelen. Hij wil, dat de agenten van den spoorweg voor hem werken, wat hem toelaten zou een gelijk

aantal Duitsche ambtenaren en werklieden als soldaten naar het front te zenden.

« Houdt vol », zeggen Duitschers in de herbergen bij het station van Schaarbeek, tot Belgisch spoorwegpersoneel, « houdt vol, want als gij toegeeft, worden wij kanonnenvleesch. »

De bezetter durft nog niet rechtstreeks onze landgenooten dwingen, omdat de konventie van Den Haag het hem verbiedt, maar langs omwegen betracht hij hetzelfde doel. Door zijn talrijke spionnen achtervolgt hij de Belgische ambtenaren, die in 't geheim, de Belgische spoorwegagenten betalen met geld, dat uit Le Havre komt.

Twee en twintig ambtenaren worden aangehouden. Een van hen, de ingenieur Lenoir, krijgt de doodstraf. »

Alvorens hem neer te schieten, lieten zijn beulen hem voorbij zijn doodskist en lijkwagen gaan.

Den 9ⁿ Oktober 1915 werden ter dood veroordeeld :

1. Philippe Baucq, architect te Brussel.
 2. Louise Thuliez, te Rijsel.
 3. Edith Cavell, verpleegster-bestuurster te Brussel.
 4. Louis Severin, apotheker te Brussel,
 5. Gravin Jeanne de Belleville, te Montignies.
- Het vonnis tegen Baucq en miss Cavell werd voltrokken, zoo meldde een plakkaat den 12ⁿ Oktober.

Wat was de misdaad dezer veroordeelden?
Veel Fransche soldaten waren door allerlei



De Koning en President Poincaré.

omstandigheden en den snellen opmarsch der Duitschers in het bezet gebied achter gebleven en wilden zich weer bij hun leger voegen; ook tal van jongelingen begeerden onder de wapenen te gaan.

Om hun tocht naar Holland mogelijk te maken, hun de middelen voor de gevaarlijke reis en gidsen te verschaffen, vormden zich verscheidene organisaties. Tot een daarvan behoorden o.a. miss Cavell, Philippe Baucq en de andere hiervoren genoemde personen.

Het was werkelijk niet gemakkelijk uit de klauwen van den bezetter los te geraken.

Van Frankrijk was de afstand naar de Nederlandsche grens groot, en de weg onbekend. Men moest weten waar te logeeren, en voedsel te ontvangen, in het bezit zijn van papieren, van eenig geld. Er lagen zooveel andere klippen op dien weg.

Voeg daarbij, dat de Duitschers hun spionnen hadden, bekwame detektieven en ook Judassen, die verradersloon wilden verdienen door eigen broederen over te leveren.

En vooral daar, waar de reis ten einde zou loopen, aan de grens zelf, waren de gevaren vele. Daar had de bezetter vele dienaren, loerende, listige kerels, die met allerlei papieren en schoone woorden het vertrouwen van hen, die wenschten te vluchten, wisten te winnen. Zij toonden gewijschriften, gaven zelfs geld voor de reis, voorwendend dit daarvoor van onze regeering te ontvangen en boden zich als gids aan.

Hadden ze te geen kwaad vermoedende jongelingen in hun net, was alles tot in de puntjes bepaald, dan waren ook de Duitschers gewaarschuwd en op hun hoede.

De valsche gids vertrok met zijn slachtoffers, dikwijls door de bosschen der Kempen, maar vlak bij de grens, doemden eensklaps de Duitsche schildwachten op en waren de ongelukkigen overgeleverd aan den vijand.

Dan voerde men hen naar Duitschland, natuurlijk na lange en behendige ondervraging in de hoop nog sporen te vinden, die tot de aanhouding van anderen zouden leiden.

Die verraders trachtten ook de ware gidsen op te sporen en trokken daarvoor zelfs naar Holland. Ze ondervroegen er de ontsnapt, ze hadden ook familieleden, die ontvluchten wilden, een zoon of broeder, die begeerde aan den IJzer zijn land te dienen, maar ze wisten den weg niet, om uit België te geraken.

Wee, zoo de ontsnapte in de val liep en adressen van helpers en gidsen gaf. Menigeen, die in 't bezette land uit liefde voor zijn volk, dergelijke diensten bewees en zelf uiterst voorzichtig was, zag eensklaps zijn huis door Duitschers omsingeld of werd verrast op het oogenblik, dat hij zijn arbeid verrichtte en gevluchten den weg wees.

De latere processen, toen Duitschland verslagen was, gaven een treurig beeld van al die praktijken.

En hoeveel verraders zijn onbekend gebleven!

O, de oorlogstijd was er een, waarin de karakters scherp aan 't licht kwamen, de goede, doch ook de slechte. En van deze laatste wist de bezetter een handig gebruik te maken.

Uit dit alles begrijpt men dus de noodzakelijkheid, om dat ontvluchten flink te organiseren; maar tevens den haat der Duitschers tegen die organisaties.

De organisatie waartoe miss Cavell behoorde, ontstond feitelijk in Frankrijk. De soldaten daar moesten zich aanbieden bij prins de Croy op zijn kasteel te Belligny; deze liet hen naar België brengen. Daarvoor zorgde Meiuffer Louise Thuliez van Rijsel. Zij leidde de soldaten naar den ingenieur Cariaty te Bergen of naar gravin Jeanne de Belleville. Soms reisde ze mee naar Brussel.

Te Brussel verdeelde men de gevluchten onder drie personen: miss Cavell, Philippe Baucq en den apotheker Severin. Deze dienst had ook vertakkingen en werkte uitmuntend van November 1914 tot Juli 1915.

Edith Cavell werd op listige wijze achtervolgd en aangehouden op 't oogenblik, dat zij een Duitscher verbond. Dadelijk voerde men haar naar de gevangenis. Vele andere aanhoudingen volgden.

De bezetter zou streng straffen. Hij noemde het helmen van soldaten verraad in den rug van het eigen leger en wilde een afschrikwekkend voorbeeld stellen. Ridderlijk genoeg om in dat alles vaderlandsch gevoel te erkennen, was hij niet. Hij noemde die feiten, misdaden.

Voor de rechters toonde miss Cavell zich zonder vrees. Ze bekende alles en betuigde fier te zijn op hetgeen ze deed voor de goede zaak.

Met volle overtuiging had ze haar plicht aan-



De Koning bezoekt een op de Duitschers veroverd terrein.

gevat. Toen de oorlog uitbrak, bevond ze zich met vakantie in Engeland.

Dadelijk keerde ze naar Brussel terug, omdat haar arbeid hier nu van zeer groot belang was.

Met dezelfde toewijding verpleegde ze alle gewonden, van welke nationaliteit ook, dus eveneens de Duitschers. Haar ambt was haar heilig en stond boven den haat der oorlogen.

Maar toen ze gelegenheid vond, om de zaak van haar land en van België te dienen, greep ze die aan. Ze hielp vermomde Belgische en Fransche soldaten en bevorderde hun vlucht. Nu voor het Duitsch gerecht bekende ze zulks openhartig.

Haar eerlijkheid en vaderlandsch gevoel maakten echter geen indruk op de Pruisische militairen.

Integendeel, de prooi bood zich gemakkelijk aan. Men moest niet zoeken naar bewijzen. De beschuldigde leverde ze zelf.

Edith Cavell rekende niet op genade, ze wist wel gevaar zij liep.

Er waren vijf en dertig beschuldigten. De openbare aanklager was zekere Stoeber, militair auditeur, die pas van het front kwam. De verdedigers waren de vier advocaten, meesters Kirschen, Alexandre Braun, Dorff en Braffort, terwijl meester De Saedeleer als sekretaris van den heer Braun, de debatten kon bijwonen.

Andere Belgen mochten bij het proces niet aanwezig zijn. De eerste zitting had plaats in de zaal van den Senaat, en de tweede in de zaal van de Kamer der volksvertegenwoordiging. De rechters-officiëren waren in groot uniform, de beschuldigten vonden zich vreemd in deze rijk gedekoreerde zaal, de soldaten stonden als beelden en Stoeber scheen een beul, die zijn slachtoffers beloerde.

Hij had een houding, alsof hij hier zijn carrière zou maken. Hij was krijgsauditeur geweest

in bezet Frankrijk. Ofschoon uit Beieren, scheen hij een hardnekkige Pruis, brutaal niet alleen tegen de beschuldigten, maar ook tegen de soldaten, den tolk en opdringerig tegenover de rechters. Voor de Belgische advocaten toonde hij misprijzen. Als deze vragen stelden, antwoordde hij hooghartig en liet verstaan, dat aan het Duitsch gerecht niet getwijfeld kon worden, dat hij niets verborg, over alles het licht liet schijnen.

Miss Cavell werd het eerst ondervraagd. Zij antwoordde in het Fransch met Engelsch accent. Ze stond daar nederig gekleed, bleek, maar volkomen rustig en onbevreesd.

Zij verklaarde 49 jaar oud te zijn, protestant en van Engelsche nationaliteit.

De eerste vraag was of zij van November 1914 tot Juli 1915 Fransche en Engelsche soldaten huisvesting verleend en Belgen, Franschen en Engelschen, die in militaire jaren waren, naar het front geholpen had.

« Ja ! » klonk het antwoord.

Op de vraag waarom, sprak ze :

« Omdat ze in doodsgevaar verkeerden. »

De auditeur sprak dit tegen : zulke soldaten zouden naar Duitschland gestuurd worden, beveerde hij.

Miss Cavell was overtuigd geweest, dat zij gefusilleerd zouden worden.

Zij bekende aldus twee honderd personen geholpen te hebben.

Mejuffer Thuliez bekende 45 Engelsche, 68 Fransche en 13 Belgische soldaten naar België te hebben laten brengen en ook meegewerkt te hebben aan het werk van den « Familiegroet » (Mot du soldat), de briefwisseling met het front.

Op de vraag waarom zij zoo gehandeld had, antwoordde ze :

« Omdat ik een Fransche ben ! »

De derde beschuldigde was Philippe Baucq, 35 jaar, architect te Schaarbeek, vader van twee kinderen.

Op de gewone vraag of hij katholiek en Belg was, antwoordde hij :

« Ja, en goed patriot ! »

Stoeber vatte het edele van dien uitroep niet en noemde Baucq tijdens de debatten spottend « de goede patriot. »

In een werkje over den « Familiegroet » lezen wij van Baucq :

« Mijne betrekkingen met Filips Baucq dagteekenen van 't einde der maand Maart 1915.

Sedertdien ontmoetten wij elkaar bijna alle dagen, en telkens leerde ik dit edel en vurig hart meer en meer naar waarde schatten. Hij kon maar niet begrijpen dat iemand voor zijn dienstbetoon geld durfde vragen op het oogenblik dat het vaderland gevaar liep.

Zekeren dag zegde ik hem : « Baucq, mijn beste vriend, ge moet U een weinig ontzien ; vergeet niet dat gij vrouw en kinderen hebt ; daarbij de toekomst lacht u toe, gij zijt « Prijs van Rome » : houd U op de hoogte der bouwkunst, ontwerp plannen met het oog op de nationale heropbouw, zoo zult gij ook nuttig werk verrichten en twee belangen behartigen... »



Koning Albert en Koning George van Engeland.

Ik zal mij langen tijd de ferme afwassing gedenken, die ik dien dag van hem kreeg. Baucq wilde voor zijn deel in het vaderlandsch werk niets dan den strijdpost.

Op andere plaatsen heeft men den overwegenden invloed beschreven, welke hij uitoefende bij het uitdeelen van « La Libre Belgique. » In dit boekdeel spreekt men ook van zijn bedrijvigheid bij het aanwerven van vrijwilligers.

Wat de « Familiegroet » betreft, van den beginne af voerde Baucq hem tot een hoog zedelijk en vaderlandsch peil op.

Hij besteedde er zulke groote nauwkeurige zorg aan, dat zijn geheime boekhouding immer flink in regel was. Men mag het zijn ongemeene toewijding danken, dat zijn menigvuldige briefwisselaars, na zijn aanhouding, in staat gesteld waren om zonder vaar of vrees de antwoorden op den « Familiegroet » aan Baucq toevertrouwd, te ontvangen. Het geheim van het stelsel ontsnapte aan de speurhonden. Wij konden het terug vinden, en den dienst toevertrouwen aan een medewerker, die zich aangeboden had, om de plaats in te nemen van hem die gevallen was.

't Is den 31^e Juli 1915, dat Philippe Baucq in de hinderlaag viel, die men voor hem in zijn eigen huis, op de Roodenbeeklei, gespannen had.

Ik had met hem eene samenkomst afgesproken tusschen 11 uur en middernacht. Maar daar ik te Mechelen en te Leuven weerhouden werd door een dringende boodschap, waarmede een voornaam persoon mij gelast had, kon ik in Brussel niet wederkeeren voor 's anderendaags in den vroegen morgen. Op een paarhonderd meters van het huis van Baucq, op het oogenblik dat

ik den wolf vlak in den muil ging loopen, werd ik gelukkig door een onzer luitenanten ingehaald en gewaarschuwd. »

Mevrouw Baucq en haar dochters verborgen alle dokumenten.

Baucq bekende voor het gerecht de « Libre Belgique », het geheim blaadje, verspreid en aan den « Familiegroet » meegewerkt te hebben.

Hij had als bijnaam « Le Fromage. »

Een andere beschuldige was mevrouw Ada Bodart, 34 jaar, protestant, Iersche van geboorte en Belgische door huwelijk, moeder van twee kinderen.

Zij had huisvesting verleend aan 36 personen, die naar het front wilden.

Haar eigen zontje van veertien moest tegen haar getuigen. Het kind mocht zijn moeder omhelzen en dat was een aangrijpend tooneel.

Daarna had het verhoor plaats van Albert Libiez, advocaat te Bergen, den ingenieur Herman Capiau, den apotheker Louis Severin, gravin de Belleville, prinses de Croy en anderen. Allen bekenden vluchtelingen geholpen te hebben.

De tweede zitting begon met het rekvisitorium van den auditeur.

Deze sprak hartstochtelijk en bezwaarde de beschuldigden op schandelijke wijze.

De rechters moesten denken aan het gevaar voor het Duitse leger. Hij vroeg tegen negen beklaagden de doodstraf en ook voor de anderen zware straffen. Er was hoogverraad gepleegd. Een tolk vertaalde dien eisch, want de meesten hadden niets van de Duitse rede verstaan.

De advocaten namen dan het woord.

Mr Dorff verdedigde o.a. ook Baucq en wees op de drieffveer van vaderlandsliefde.

Maar Baucq werd ook vervolgd om het geheime blad « La Libre Belgique » verspreid te hebben.

Men mocht vreezen, dat de Duitschers dit feit hem streng zouden toerekenen, daar de « Libre Belgique » hun den haat niet spaarde.

Maar de verdediger wist hier een geschikte anekdote te pas te brengen.

Zekeren dag meldde men aan Frederik-den-Groote, koning van Pruisen, dat men op de muren van Berlijn voor hem beleedigende plakaten had gehangen.

De vorst ging zelf eens zien. Men meende, dat hij woedend zou zijn.

Maar alles wat hij opmerkte, was :

« Hoe jammer, dat men die plakaten zoo hoog heeft gehangen, want veel voorbijgangers zullen ze nu met moeite kunnen lezen. »

En Mr Dorff vroeg aan de rechters het voorbeeld van hun grooten koning te volgen.

De rechters glimlachten.

Mr Kirschen pleitte voor miss Cavell. Hij was van oordeel, dat men haar door geneeskundigen moest laten beoordeelen. Die zouden erkennen, dat miss Cavell als bezeten door een geest van toewijding — het doel van haar leven — niet had weerstaan aan den drang om soldaten, die ze in gevaar meende, bij te staan.

Zij liet ze naar de grens brengen, verder niet. Dan was haar rol geëindigd.



Miss Cavell en haar geliefkoosde honden.

Niets bewees, dat zij mannen aanzette naar het front te gaan, en dus kon er geen sprake zijn van verraad.

« De rechtbank kan haar niet ter dood veroordeelen. Het leven dezer vrouw behoorde aan zieken en gewonden, en meer dan een Duitsch soldaat dankt haar misschien het leven », aldus besloot de advokaat.

De vonnissen werden niet dadelijk geveld.

Dit geschiedde pas den 11ⁿ Oktober.

Een der beschuldigten, de hotelier Pansaerts, had zich den vorigen nacht in zijn cel verhangen.

Den anderen nacht liet men in de cel van hen, tegen wie de doodstraf geëischt was, licht branden, om de ongelukkigen beter te kunnen bewaken.

Den 11ⁿ Oktober in den namiddag werden al de beschuldigten samengeroepen in de hal der gevangenis, waar soldaten de wacht hielden. Hier zou hun het vonnis voorgelezen worden.

Welke gevoelens moesten al die ongelukkigen bestormen?

Ze stelden zich in een halven cirkel op en ieder deed zijn best kalm te schijnen.

Daar kwam de krijgssauditeur, elegant, wel verzorgd, bijna vroolijk.

Een tolk, de bestuurder der gevangenis en een aalmoezenier vergezelden hem.

Ieder zweeg dadelijk. Feller moesten de harten bonzen. De auditeur las de lange lijst.

Vijfmaal klonk het ontzettend woord. « Todesstrafe » bij de namen van Bauqc, Thuliez, Cavell, Severin en Jeanne de Belville.

Miss Cavell stond statig en onbewegelijk tegen den muur.

Iemand zei tot haar :

« Stel een verzoek om genade op. »

« 't Is nutteloos », antwoordde ze bedaard. « Ik ben een Engelsche en zij willen mijn dood. »

Bauqc stak smeekend de armen naar den auditeur uit en riep, dat hij onschuldig was.

Severin scheen besluiteloos. Hij vroeg aan den auditeur, of hij een verzoek om genade mocht indienen. De auditeur knikte toestemmend. De gevangenen keerden naar de cellen terug.

In den nacht hoorde men deuren open en toegaan, en stappen klinken.

Bauqc en miss Cavell werden naar de nationale schietbaan geleid om er te sterven.

* * *

De heer Jahan, Engelsch geestelijke te Brussel, vertroostte in dien nacht zijn landgenooten.

Hij vond haar kalm en gelaten.

« Met 't gelaat tot God en de eeuwigheid gewend, geef ik er mij rekenschap van, dat vaderlandsliefde alleen, niet volstaat », zei ze. « Ik mag tegen niemand haat en wrok hebben. »

Een Duitsch aalmoezenier stond haar tot het laatste oogenblik bij, en getuigde, dat zij tot het einde toe moedig was geweest.

De Amerikaanse legatie heeft getracht haar genade te bekomen.

De gezant, Brand-Whitlock lag ziek te bed, maar zond zijn sekretaris Gibson naar von der Lancken. De gezant van Spanje ging mee.

Op de politieke afdeling vernamen ze, dat von der Lancken en zijn officieren den avond doorbrachten in een dier kleine, gore schouwburgjes, welke de belangstelling der militairen wekten.

Met moeite kon men te weten komen, waar hij zich bevond.

Von der Lancken wilde niet komen voor het einde van een akt.

Tegen half elf verscheen hij, met twee zijner officieren, baron von Falkenhausen, en graaf Harrach.

Gibson gaf hem het verzoek om genade over.

Von der Lancken antwoordde, dat hij niet op de hoogte der zaak was, maar dat hij zeker was dat het vonnis niet zoo spoedig voltrokken zou worden, als de heeren meenden.

Gibson was van een ander gevoelen.

Von der Lancken hernam, dat alle bureelen gesloten waren en hij niets vóór den volgenden morgen zou kunnen doen. De heeren moesten maar rustig gaan slapen en dan zou men morgen wel verder zien.

Mr de Leval vergezelde ook Gibson en werd driftig bij die cynische woorden.

Gibson drong op een onmiddellijk onderzoek aan ; morgen kon het te laat zijn.

Eindeflijk stemde von der Lancken toe en ging met de heeren naar zijn bureel. Hij telefoneerde naar het militair hof en daar bevestigde men, dat miss Cavell ter dood veroordeeld was en dien nacht sterven zou.

De bemiddelaars pleitten hartstochtelijk voor

het slachtoffer en betuigden, hoe de terechtstelling voor den naam van Duitschland zeer schadelijk zou zijn. Zij had veel Duitsche soldaten verpleegd. En zij was een vrouw. Men fusilleerde toch geen vrouwen.

Graaf Harrach zei, dat hij haar veel liever zag fusilleeren, dan dat er eenig leed aan een Duitsch soldaat zou geschieden.

Het speet hem, dat hij niet drie of vier oude Engelschen had 'om neer te schieten.

Gibson en de Villalobar beriepen zich op den keizer.

De militaire gouverneur had hier de laatste macht, antwoordde von der Lancken. « Ik ben geen persoonlijke vriend van mijn vorst, zooals gij », voegde hij den Spaanschen gezant toe.

« Men wordt een trouwe vriend, door, als het moet, de kans te loopen in ongenade te vallen », antwoordde de Villalobar.

Von der Lancken liet dan den militairen gouverneur-generaal von Sauberschweig wekken, om te weten, of deze het vonnis reeds bekrachtigd had.

Von der Lancken vertrok dus. Toen hij terugkeerde, deelde hij mee, dat de gouverneur na rijp beraad besloten had, dat miss Cavell moest sterven.

Weer deden de heeren een beroep op den keizer.

Von der Lancken zei, dat het nu lang genoeg geduurd had en de keizer zelf niet tusschen komen kon.

De gezant van Spanje had dan nog een afzonderlijk gesprek met von der Lancken.

Intusschen betoogde Gibson aan Harrach en von Falkenhausen, hoe de Amerikaansche legatie aan duizenden Duitsche vluchtelingen diensten had bewezen. Men vroeg nu uitstel der terechtstelling.

Miss Cavell was nu toch gevangen en kon geen nadeel doen. Haar terdoodbrenging in het midden van den nacht, was een beleediging voor de beschaving.

De Leval werkte op het menschelijk gevoel, maar alles was nutteloos.

Te middernacht vertrokken de heeren. Ze hadden alle hoop verloren.

Gibson vond in de legatie eenige Engelsche dames, die daar reeds van vier uur op den uitslag wachtten. Zij lazen op ieders gelaat reeds het ontzettend nieuws.

Gibson liep den ganschen nacht als waanzinnig door Brussel.

's Morgens was miss Cavell onder het moordend lood gevallen.

* * *

De dood van miss Cavell maakte een geweldigen indruk te Brussel en in Engeland en trouwens in alle landen.

In Engeland was de verontwaardiging zoo groot, dat veel vrijwilligers zich voor den legerdienst aanmeldten.

De wervers spraken trouwens in meetingen over het gebeurde en vertoonden het portret der

heldhaftige vrouw, de jonge mannen wijzend op dit voorbeeld en hun aanzettend miss Cavell te wreken. Vlugschriften, boekjes met het verslag van dit ontzettend feit, werden in menigte verspreid.

* * *

Ook Philippe Baucq stierf in dien nacht. Waarom werd hij gedood en de anderen niet? Om het lot van miss Cavell minder uitzonderlijk te maken.

Den avond na het voorlezen van het vonnis schreef Baucq aan zijn vrouw, om hem om 10 uur in de gevangenis van Saint-Gilles te komen bezoeken. Hij voegde er bij, dat hij den volgende dag naar Duitschland moest vertrekken.

Mevrouw Baucq ging met haar schoonmoeder en schoonzuster naar den kerker. Haar man verzweeg de waarheid, dat hij slechts enkele uren meer te leven had en liet nog aan zijn deportatie gelooven.

Wat later werd de ontroering hem te machtig. Hij nam afscheid en beval de geliefden zijn kinderen toe, zeggende, dat hij hen waarschijnlijk niet meer vóór « de groote reis » zou zien.

Na het vertrek schreef hij een brief van twintig bladzijden voor vrouw en kinderen. Hij drukte er in uit, dat hij zich gelaten aan Gods wil onderwierp.

Baucq vroeg dan den bijstand van een Belgischen priester; men zond hem een Duitschen aalmoezenier.

Hij stierf even na miss Cavell en weigerde in zijn hoogen moed, den blinddoek.

Den 19^e Oktober werd voor hem een lijkdienst gehouden in de Sint-Albertkerk, Victor-Hugostraat. Niet alleen was het bedehuis stampvol, maar duizenden menschen bleven in de straat, zoolang de dienst duurde, en onder de grootste stilte, wachten.

* * *

Omstreeks dien tijd vielen te Brugge, Achtergale en zes lotgenooten onder de kogels.

Achtergale was kapitein ter zee. Hij werd ter dood veroordeeld onder de eeuwige beschuldiging van spionage.

« Ik zag hem met zes lotgenooten in den hof komen », vertelde me een ooggetuige van zijn terechtstelling. « Hij stapte voorop, onbevreesd, kalm, en staarde, zonder dat een trek op zijn wezen aandoening verried, van den doodenwagen met de kisten naar de Duitsche officieren. Een matroos wilde hem naar den paal leiden.

Achtergale duwde hem weg en schreed alleen en zonder te wankelen naar de plaats waar hij sterven zou. Met de armen gekruist, wachtte hij dan.

Een matroos kwam om hem den blinddoek voor te binden. Hij durfde zijn beulen wel in het gelaat te staren.

En daar stond hij in die rij van ongelukkige burgers, slachtoffers van Duitsche terreur.

Blikkend in den loop der geweren stierf hij. »

Meestal bleven die dramas voor de burgers in de stad en zeker voor die in 't buitenland in hun schrikbare geheimenis gehuld. Trouwens in 't belang zelf der zaak, waarvoor die stille helden vielen, in 't belang ook van medewerkers, die nog vrij liepen, moesten zij, die meer hadden kunnen vertellen, zwijgen.

LI.

BELGISCHE GEFUSILLEERDEN.

(Vervolg).

Het droevig hoofdstuk is nog niet geëindigd.

Wij denken aan Franck en Baeckelmans.

Jozef Baeckelmans en Alexander Franck waren van Antwerpen.

Baeckelmans werkte te Brussel met Wallonië en Franck te Gent. In dit proces werden drie doodvonnissen voltrokken; Jozef Baeckelmans, Alexander Franck en Alexis Thiry, politiekommisaris te Saint-Ghislain. De twee eerste vonnissen werden uitgevoerd op 23 September 1915.

De gezanten van Spanje en Amerika hadden ook voor hen getracht genade te krijgen; tevergeefs echter. Het verzoek werd verworpen.

De Duitse gevangenis-aalmoezenier Legendecker kwam het hun melden.

Beide veroordeelden bleven heldhaftig tot het einde.

Baeckelmans had even te voren zijn verloofde nog gezien. Hij schreef haar nu, dat hij sterven moest.

« Morgen word ik ter dood gebracht. 't Is droevig. Maar er is niets aan te doen, liever zou ik blijven leven, maar ik schik mij gelaten. De voorzienigheid heeft ons niet willen laten samen blijven. Boven zullen wij gelukkiger zijn. Dat Zijn heilige wil geschiede. Ga voort voor mij te bidden; als ik in den Hemel zal zijn, zal ik voor u bidden. »

« Stel u gerust » schreef Baeckelmans aan zijn vrienden. « Gij zoudt niet kunnen gelooven, hoe gelukkig ik vertrek. »

Ik zeg tot mij zelf, dat God, in Zijn groote goedheid, mij tot Hem heeft willen roepen op een oogenblik van mijn leven, waarop ik het best bereid ben. Heb ik geen reden mij over die gunst te verheugen?

Troost mijn verloofde; wij hadden elkander zoo lief. Zeg haar goed, dat ik haar vergiffenis vraag over al het verdriet, dat ik haar veroorzaak. Zij moet zich onderwerpen, daar ik als een dappere sterf en hoop, dat God mij weldra in Zijn armen zal ontvangen.

Meld dan Gustaaf alles aan mijn geliefde moeder, maar ik smeek u, doe het voorzichtig, en dat men haar meedeelde met welke gevoelens ik sterf. »

Franck en Baeckelmans stierven als helden.

En nu noemen we Gabriëlle Petit. Zij was geboren te Doornik, op 20 Februari 1893.

Vroeg verloor ze haar brave moeder. Na met haar zuster Hélène in een gesticht opgevoed te zijn, kwam ze naar de hoofdstad wonen, waar ze in 1915 haar meter, vrouw Hélène Ségard, de zuster harer moeder, leerde kennen.

Gabriëlle was een flinke jonge vrouw, schoon van lichaamsbouw, maar nog schöner door de reinheid van haar zielenadel.

Als winkeldochter voorzag ze te Brussel in haar levensonderhoud.

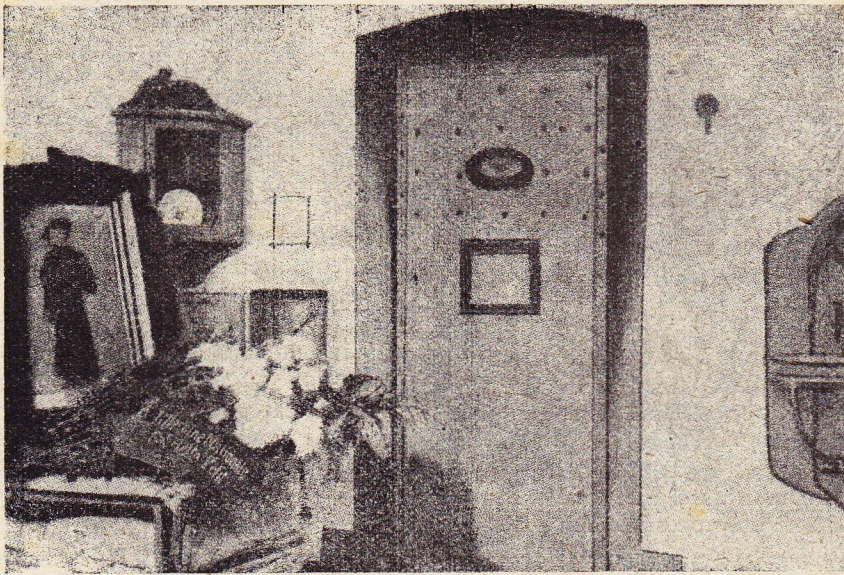
Ze was verloofd met een Belgisch soldaat.

In haar 24° levensjaar werd ze den 1 April 1916, ter schietbaan van de hoofdstad, door de Duitse militaire barbaren gefusilleerd.

Haar verloofde was bij Luik gewond. Ze verpleegde hem en na zijn genezing bracht ze hem door de Duitse linies naar Nederland en vergezelde hem tot in Engeland. Dan besloot ze naar België terug te keeren.

En dadelijk neemt haar werkelijk militair leven aanvang: Achtergebleven Belgische jongens naar Holland oversmokkelen en over de





Cell van Gabrielle Petit.

bewegingen van het Deutsche leger de nuttigste inlichtingen inwinnen.

Haar opsporingen oefent zij uit op een voor-naam deel der vijandelijke vuurlijn, van bij Ieperen over Rijsel tot Maubeuge, te Brussel, te Antwerpen.

En ze weet de Deutsche tegen-spionnen te verschalken.

Vandaag is ze kindermeid, natuurlijk om de Deutsche soldaten des te gemakkelijker te kunnen uithooren; morgen zit ze, op een belangrijk strategisch punt, langs den waterkant rustig te visschen, maar haar oog en haar geest nemen aandachtig op wat rondom haar oprukt en terugkeert; overmorgen heeft zij 't uitzicht van een handelsreizigster aangenomen, daarna verkoopt ze gazetten, om kort nadien een arme vluchteling te zijn, door medelijdende menschen in huis opgenomen.

Niet al te lang duurt het, of de voornaamste chefs van haar dienst, wie ze de verzamelde inlichtingen moet overmaken, worden aangehouden, veroordeeld, terechtgesteld!

Maar dat is voor Gabrielle Petit geen sein tot den aftocht.

Integendeel, zoo mogelijk wordt haar ontembare ijver er nog meer door aangehitst.

Tot een vertrouwelingé zei ze: « 't Gevaar, ik vrees het niet! 'k Vervul de schoonste roeping welke een vrouw in oorlogstijd droomen kan! Mijn plicht zal ik doen, trots alles!

'k Weet het wel, word ik gesnapt, dan plaatsen ze mij tegen den muur!»

« En dan? »

« Wel, dan ben ik in den Hemel! En koester u maar geen vrees om mij. Aan de « boches » zal ik geen mensch verklappen, zelfs niet in de wreedste folteringen!

Moet ik sterven, 't zal zijn in den dienst van

mijn land, als soldaat, met geest en hart aan 't vaandel gewijd!»

Haar oorlogsnaam was juffrouw Legrand. De Duitschers loerden op haar en hielden haar koerier aan.

Door een tegenspion liep ze in de val. 't Was een Hollander, die het wachtwoord kende. Ze aarzelde wel even, maar toch vertrouwde ze hem de brieven voor Holland toe — militaire inlichtingen. — De Judas droeg ze recht naar de Duitschers.

's Anderdaags, na 't middagmaal, zat Gabrielle een tas torrealine te drinken.

Met veel lawaai vielen drie mannen bij haar binnen; twee Duitschers en een Antwerpenaar.

Als zij zich kenbaar gemaakt hadden, antwoordde Gabrielle:

« U, « boches », kan ik niets verwijten, gij vervult uw stiel! Maar gij, Belg, boezemt mij afschuw in. Ge moest beschaamd wezen!»

Na 2 uren huiszocking, klonk het bevel:

« Gij zijt onze gevangene. Mee met ons naar de kommandantuur!»

Men bevoel haar nevens den geleider van een grijze auto plaats te nemen, goed in 't zicht, als om de voorbijgangers den indruk te geven dat ze met de Duitschers in bevriende verstandhouding leefde.

Doch Gabrielle Petit nam het zoo niet op!

« Ik ben geen geleidster der Boches, maar eene Belgische gevangene », schreeuwde zij de menschen toe.

De chauffeur bevoel haar te zwijgen.

« Zwijgen, dat doe ik niet », riep ze verontwaardigd. « 'k Heb recht op mijn ongeschonden reputatie, mijn landgenooten wil ik niet schandaliseeren!»

« Zoo ge niet zwijgt », dreigde de Duitscher, « geef ik u een slag in 't aangezicht. »